

Introducció

Introducció

Marta Civil i Serra

Institut de la Comunicació de la Universitat Autònoma
de Barcelona (InCom-UAB)

Bernat López

Grup de Recerca en Comunicació Asterisc
Departament d'Estudis de Comunicació (Universitat Rovira i Virgili)

Editors de l'*Informe de la comunicació a Catalunya 2019–2020*

Aquesta onzena edició de l'*Informe de la comunicació a Catalunya*, que analitza el bienni 2019–2020, ha estat segurament de les més complexes, perquè l'esclat de la pandèmia el març de 2020 va plantejar un escenari inèdit amb una forta afectació en el macrosector cultural-comunicatiu que ha comportat un esforç analític i interpretatiu addicional. Veníem de vint anys on l'evolució del macrosector seguia un moviment progressiu, amb alguns vaivens, però mai abans no ens havíem trobat amb un *Informe* en el qual el primer any l'haguéssim d'interpretar d'una manera i el següent sota paràmetres radicalment nous.

L'*Informe* que teniu a les mans analitza l'evolució del sector entre el gener de 2019 i el desembre de 2020, i per primera vegada cada capítol

incorpora una mirada retrospectiva de 10 anys, concretament del 2008 al 2018, és a dir, des de l'inici de la crisi financera global fins al final del bienni cobert per l'anterior edició de l'*Informe*. L'objectiu d'aquesta petita innovació és acompanyar el lector, posant-lo en context, perquè pugui comprendre millor l'evolució viscuda al llarg del període 2019–2020.

Volem explicar també, per a aquelles persones que s'endinsen per primera vegada en l'*Informe*, que es tracta d'una obra acadèmica amb diversos nivells de lectura. Es pot optar per llegir l'obra des del principi fins al final o per capítols, de manera independent. Des de l'equip editor hem vetllat perquè els àmbits que afecten més d'un capítol hagin estat tractats específicament, i de manera complementària, al llarg del text. Pensem que d'aquesta forma l'obra aporta un valor afegit, en reflectir la interrelació entre les diverses temàtiques que són objecte d'estudi d'aquesta obra col·lectiva.

Context polític, econòmic i social marcat per la pandèmia

Si en la introducció de la darrera edició de l'*Informe* parlàvem que Catalunya havia viscut durant els anys 2017 i 2018 un període d'excepcionalitat política, podem afirmar que el bienni 2019–2020 ha estat marcat, en el seu tram final, per una excepcionalitat sanitària mundial, que ha condicionat el desenvolupament de l'activitat política, amb una afectació econòmica i social de magnituds que encara no es poden valorar en el seu conjunt, ja que en el moment d'escriure aquestes ratlles la pandèmia encara no ha finalitzat.

En l'àmbit polític, durant el bienni s'han viscut dues eleccions generals i unes de catalanes. A les eleccions generals anticipades del 28 d'abril de 2019 el Partit Socialista Obrer Espanyol (PSOE) va ser la llista més votada, però no va aconseguir formar govern, i el 10 de novembre del mateix any es va tornar a convocar la ciutadania a les urnes. Com a resultat es va crear el primer govern de coalició de la història de la democràcia recent (PSOE i Unides Podem), que va permetre un nou mandat del president Pedro Sánchez. A Catalunya, la inhabilitació del president Joaquim Torra (Junts per Catalunya) per part del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya el setembre de 2020 i la falta d'acord per investir un nou president de la Generalitat van fer que es convoquessin unes noves eleccions al Parlament de Catalunya el 14 de febrer de 2021. Com a resultat, el 24 de maig de 2021 Pere Aragonès (Esquerra Republicana de Catalunya) va ser investit com a nou president de la Generalitat de Catalunya, un mandat que, pel que fa a les polítiques de comunicació catalanes, ja analitzarem en la propera edició de l'*Informe*.

A escala internacional, l'Organització Mundial de la Salut va declarar la pandèmia de la Covid-19 l'11 de març de 2020 i, com a conseqüència, el govern espanyol va decretar l'estat d'alarma, en vigor des del 14 de març, amb un confinament domiciliari que va condicionar tota l'activitat econòmica, educativa i social, i posteriors restriccions de mobilitat i del dret de reunió durant tota la resta de l'any.

En aquest context, la professió periodística va ser considerada essencial, com el sector sanitari, i va poder desenvolupar la seva activitat amb l'escassa normalitat que permetien les circumstàncies, però altres àmbits de les indústries culturals, com les sales de cinema o la música en viu, van haver de tancar durant mesos, i quan no van estar tancats van malviure, sotmesos a fortes restriccions d'aforament. D'altra banda, la inversió publicitària va patir una forta sotragada, que va afectar les finances dels mitjans amb diferents graus de gravetat. En aquesta obra s'informa àmpliament sobre aquests fets excepcionals, i se n'avalua l'impacte, tot i que l'excessiva proximitat temporal a la data de tancament dels diferents capítols limita la perspectiva de l'anàlisi. Haurem d'esperar a la propera edició de l'*Informe* per valorar a fons l'impacte a llarg termini d'aquests fets excepcionals en uns mitjans i indústries culturals que, en el moment de l'esclat de la pandèmia, en general encara no havien recuperat les magnituds econòmiques i d'ocupació anteriors a la crisi de 2008.

Estructura de la publicació

Per a l'onzena edició de l'*Informe de la comunicació a Catalunya*, corresponent al bienni 2019–2020, hem seguit majoritàriament l'estructura de l'anterior edició, amb una primera part dedicada al “Marc general”; una segona part centrada en els “Mitjans i indústries de la comunicació i la cultura”, i una tercera part sobre els “Reptes de la comunicació a Catalunya” durant el bienni. Dos canvis substancials que hi hem introduït són, d'una banda, que la qüestió lingüística ha passat a ser tractada específicament a l'interior de cada un dels capítols, i posteriorment recollida a l'epíleg, i de l'altra, que el capítol de televisió ha incorporat de forma explícita i destacada l'anàlisi de les plataformes de vídeo a la carta, donat el protagonisme que han guanyat darrerament en els hàbits de consum mediàtic de la població catalana, sobretot arran de la pandèmia.

Així doncs, la primera part de l'obra aborda temes transversals a partir de tres capítols. El primer, “Les polítiques de comunicació”, d'Isabel Fernández Alonso (Grup Daniel Jones, UAB), analitza els principals canvis reguladors que han afectat els mitjans públics i privats d'àmbit català, i altres aspectes vinculats a la gestió de l'espectre radioelèctric, el procés de transposició de la Directiva de serveis de comunicació audiovisual i les mesures de suport al sector cultural-comunicatiu en el context de la pandèmia.

El segon capítol, “L'entorn tecnològic”, de Miquel Vidal Villoria (Blackpool Digital), analitza l'evolució del desplegament de les infraestructures de banda ampla a Catalunya (5G i fibra òptica) durant el bienni, així com el remarcable impacte de la pandèmia en els usos de les tecnologies de la informació i la comunicació per part de la població catalana.

El tercer capítol d'aquest apartat és “La recerca en comunicació”, de Marta Civil i Serra (InCom-UAB), el qual se centra en l'anàlisi de la producció científica del bienni a través dels projectes d'R+D+I en comunicació dirigits per investigadors i investigadores de Catalunya i finançats pel Govern d'Espanya; els projectes de recerca en comunicació que la

Generalitat de Catalunya ha seleccionat per optar a ser finançats pels fons de recuperació europeus, i la producció científica de tesis doctorals en comunicació defensades a les universitats catalanes durant els anys 2019 i 2020.

La segona part de l'*Informe* tracta dels diversos mitjans i indústries de la comunicació i la cultura en set capítols monogràfics. “La premsa”, de Joan M. Corbella Cordero (UNICA, UPF), recull les tendències del sector a Catalunya des del punt de vista empresarial i de finançament, així com de consum i audiència, i posa l'accent en com la pandèmia ha perjudicat les seves expectatives, a causa sobretot de la caiguda de la inversió publicitària i de l'ensorrament de les vendes en suport paper.

El capítol “La ràdio”, escrit per Cinto Niqui Espinosa (InCom-UAB) i Luis Segarra Moreno (*Guía de la radio*), aprofundeix en l'evolució d'aquest mitjà a Catalunya, que segueix perdent oients de forma moderada i alhora experimenta una diversificació dels seus canals i suports arran de la digitalització, tot i que l'FM continua acaparant el gruix del consum a Catalunya.

El capítol “La televisió i les plataformes audiovisuals”, de Reinald Besalú (OPA, UPF), analitza l'estructura del mercat televisiu a Catalunya i posa l'accent en l'auge de les plataformes de vídeo a la carta, en un context de disminució progressiva del consum de televisió lineal, en el qual TV3 continua mantenint el lideratge.

El capítol sobre “El cinema”, de Juan José Caballero Molina (UB) i Daniel Jarrod (ESCAC-UB; UB), aborda l'evolució del sector cinematogràfic català, el qual semblava que el 2019 assoliria uns indicadors esperançadors després de remuntar parcialment la crisi de 2008–2014, però que el 2020 va patir durament les conseqüències de la pandèmia, tant pel que fa al nombre de rodatges com als ingressos per exhibició.

A continuació, les indústries culturals són tractades en tres capítols específics. “El llibre”, de Xavier Cubeles (Eurecat; UPF), analitza la producció, la comercialització i les polítiques públiques del sector del llibre a Catalunya, així com els hàbits de lectura de la població catalana. Destaca que la pandèmia ha provocat un increment dels indicadors de lectura, però alhora pot haver afectat negativament l'economia del sector. El capítol “La música”, de Lluís Gendrau i col·laboradors (Grup Enderrock), constata com la indústria musical catalana ha viscut un bienni contradictori: d'una banda el 2019 va ser un bon any per al sector, però el 2020 aquest va patir la pitjor sotragada de la seva història recent, a causa sobretot de les fortes restriccions per a la música en viu, tot i que alhora van augmentar molt les produccions discogràfiques. Per la seva banda, el capítol “El videojoc”, de Ruth S. Contreras Espinosa (UVic-UCC; OCVE, InCom-UAB / UVic-UCC) i Xavier Ribes i Guàrdia (GRISS, UAB; OCVE, InCom-UAB / UVic-UCC), confirma la bona salut de la indústria del videojoc a Catalunya, un sector emergent amb bones perspectives de futur.

La tercera part de l'*Informe*, titulada “Reptes de la comunicació a Catalunya”, es concep com un espai de reflexió sobre aspectes especialment significatius del bienni, a criteri de l'equip editor. El capítol “Comunicació científica en pandèmia: els reptes i aprenentatges del virus

Covid-19”, de Sergi Cortiñas-Rovira (OCC-UPF, GRECC-UPF), aborda el protagonisme i la rellevància del periodisme científic en el context de l'emergència sanitària, i reflexiona sobre la importància de revisar alguns conceptes com el de *pseudociència*, que segons l'autor, i per evitar confusions, hauria d'anomenar-se *falsa ciència*.

A continuació el capítol “Desinformació, iniciatives de verificació i alfabetització mediàtica a Catalunya”, escrit per Nereida Carrillo Pérez (UAB) i Marta Montagut Calvo (URV), descriu i analitza experiències concretes de verificació d'informació i d'alfabetització mediàtica i divulgació nascudes o consolidades a Catalunya durant un bienni en el qual la població ha estat més exposada que mai a les notícies falses, sobretot relacionades amb la Covid-19.

El darrer capítol de la tercera part, titulat “Comunicació corporativa: els vincles amb la ciutadania en un context d'emergència sanitària”, d'Amparo Huertas Bailén (InCom-UAB), reflexiona sobre com les institucions i les empreses han hagut de revisar a fons les seves activitats de comunicació corporativa i de responsabilitat social arran de la pandèmia per donar resposta a unes noves i inèdites necessitats de la població.

Finalment, l'*Informe de la comunicació a Catalunya 2019–2020* es tanca amb un “Epíleg”, de Bernat López (URV), també coeditor de l'obra, en el qual l'autor aporta la seva síntesi, reflexió i interpretació personal sobre l'estat de la comunicació a Catalunya durant el bienni.

El valor de l'obra col·lectiva

Al llarg de mesos de feina de producció d'aquesta obra que teniu a les mans, els autors i autores, l'equip de correcció lingüística de Llengua-Viva, l'equip de maquetació de Mariana Eguaras Consultoria Editorial i l'equip editor hem treballat per mantenir l'estil de cada un dels capítols, preservant, alhora, la coherència del conjunt de la publicació. Hem seguit apostant per un ús no sexista del llenguatge, un aspecte que ja fa anys que treballem, i hem volgut vetllar per la qualitat lingüística i global de l'obra.

Paral·lelament, l'Institut de la Comunicació de la Universitat Autònoma de Barcelona (InCom-UAB), amb la voluntat de seguir impulsant l'*Informe* com a projecte de recerca interuniversitari, ha comptat amb investigadors de diverses universitats i centres de recerca, institucions i empreses, i cinc grups consolidats de recerca en comunicació, reconeguts per la Generalitat de Catalunya, adscrits a les ciències socials i les humanitats: el Grup Internacional d'Estudis sobre Comunicació i Cultura (InCom-UAB) i el Grup de Recerca en Comunicació Asterisc (URV), que han proporcionat un membre de l'equip editor cada un; a més del Grup de Recerca en Estructura i Polítiques de Comunicació Daniel Jones (UAB), el Grup de Recerca en Imatge, So i Síntesi (UAB) i la Unitat d'Investigació en Comunicació Audiovisual (UPF). També volem destacar la implicació de tres observatoris especialitzats en aquesta edició de l'*Informe*: l'Observatori de la Comunicació a Catalunya (OCC InCom-UAB), que acull l'*Informe* com a part del propi projecte, i els observatoris de Comunicació, Videojoc i Entreteniment (OCVE InCom-UAB / UVic-UCC) i de la Comunicació Científica (OCC-UPF), alguns membres dels quals hi han col·laborat com a autors.

Amb aquesta onzena edició de l'*Informe* esperem ajudar els lectors a conèixer i entendre millor els canvis que s'han produït en les polítiques públiques, el mercat i les indústries de la comunicació i la cultura catalanes, i els usos i consums culturals-comunicatius durant els anys 2019 i 2020, amb la mirada centrada sobretot en com els agents de diversos sectors han treballat per adaptar-se a la situació de la pandèmia. El producte resultant, consultable en paper i en format digital en accés obert a través del Dipòsit Digital de Documents de la Universitat Autònoma de Barcelona (DDD-UAB), se suma als deu volums anteriors de l'*Informe de la comunicació a Catalunya*, una obra monogràfica seriada sobre l'evolució del marcosector cultural-comunicatiu a Catalunya al llarg de més de dues dècades. Us desitgem una bona lectura.

Bellaterra (Cerdanyola del Vallès) / Tarragona, juny de 2021